

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Анастасія ОГАР

курсантка 2 курсу

Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Актуальність обраної проблематики зумовлена стрімкою цифровізацією суспільних відносин, активною інтеграцією України до європейського правового простору та зростанням ролі інформаційного середовища як простору як комунікації, так і протиборства¹. Інтернет суттєво трансформував механізми реалізації та порушення особистих немайнових прав, зокрема честі, гідності та ділової репутації, оскільки забезпечує миттєве, масове й транскордонне поширення інформації, часто за умов анонімності². Особливої гостроти ця проблематика набуває в умовах збройної агресії проти України, коли інформаційний простір використовується як інструмент гібридної війни через поширення дезінформації, дифамації та проведення інформаційно-психологічних операцій. Водночас європеїзація публічного адміністрування вимагає гармонізації національного законодавства з практикою Європейського суду з прав людини та правом ЄС, що актуалізує необхідність переосмислення традиційних цивільно-правових механізмів захисту³.

Одна з головних потреб особистості – це потреба у спілкуванні, що передбачає обмін інформацією. З розвитком інформаційних технологій й, зокрема мережі Інтернет, такий обмін поширився можливістю передавати інформацію невизначеному колу осіб без територіальних обмежень. Суспільна оцінка, яка формується і надається діям чи (поведінці) особи, на підставі поширеної інформації, виступає по суті

¹ Телешев С.П. Особливості цивільно-правового захисту честі, та ділової репутації в мережі інтернет як об'єктів права фізичної особи на інформацію стосовно себе. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/41-1.pdf>

² Гончаренко О. А. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування Випуск 34*. 2017. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f88682e-83ec-42e4-8aff-cf93d828c236/content>

³ Парасюк В. М. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/10/45.pdf>

своєрідною візитною карткою такої людини, яка відображає ставлення суспільства до неї і усвідомлення самою особою своєї значущості і самоцінності як людини, професіонала тощо⁴.

У цивільному праві України захист честі, гідності та ділової репутації визнається одним із базових інститутів і передбачає можливість спростування недостовірної інформації, відшкодування моральної шкоди та припинення протиправних дій⁵.

Проте цифрове середовище істотно ускладнює реалізацію цих механізмів. Зокрема, виникають труднощі у визначенні належного відповідача у випадках, коли інформація поширюється через соціальні мережі, онлайн-платформи або вебсайти, що можуть належати іноземним компаніям чи функціонувати поза межами національної юрисдикції. Анонімність користувачів створює додаткові перешкоди для ідентифікації правопорушника та ефективного судового захисту⁶.

Сучасний розвиток цифрових технологій спричинив активне поширення блогерства як явища, що значною мірою впливає на суспільство. Разом із зростанням популярності блогерів постає питання їхньої юридичної відповідальності за контент, що вони створюють та поширюють.⁷ Популярність блогерів зростає, а разом з цим зростає і кількість випадків порушення ними чинного законодавства – від поширення неправдивої інформації, наклепу та мови ворожнечі до порушень авторських прав і маніпуляцій громадською думкою.⁸

Однією з основних колізій виступає визначення компетентної юрисдикції в спорах щодо інтернет– дифамації. Класичний принцип застосування права за місцем скоєння делікту не діє в цифровому просторі, де складові правовідносин одночасно прив'язані до кількох держав. Це провокує правову невизначеність та феномен “forum shopping”. У таких умовах європейська модель – юрисдикція за місцем центру ключових інтересів потерпілого – виявляється адаптивнішою до цифрової ери й заслуговує на імплементацію в українське право.

⁴ Гончаренко О. А., Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. Державне будівництво та місцеве самоврядування Випуск 34. 2017. С.116-129. <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f88682e-83ec-42e4-8aff-cf93d828c236/content>

⁵ Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁶ Шкабаро В. М. Докази та доказування у справах про захист ділової репутації в мережі Інтернет. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/241343>

⁷ Сіренко О. В., Білінська Ю. О., Добровольська Ю. О. .Проблематика притягнення блогерів до юридичної відповідальності. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2025. Вип. 2 (19) file:///C:/Users/User/Downloads/21.pdf

⁸ Нечипорук Я. В. Правовий статус блогера. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 9/2022. С. 172–176. URL : http://lsej.org.ua/9_2022/41.pdf

Важливим аспектом є також визначення меж відповідальності суб'єктів інформаційних відносин⁹. У українському праві бракує чіткого розмежування відповідальності творця контенту, оператора платформи та постачальника послуг, що спричиняє розбіжності в судовій практиці. Натомість у правовій системі ЄС закріплено концепцію обмеженої відповідальності посередників за умови їхньої непоінформованості про незаконний контент та оперативного реагування на скарги. Впровадження процедури “notice and take down” разом із нормами Акта про цифрові послуги становитиме суттєвий крок до гармонізації підходів.

Особливої уваги потребує забезпечення балансу між правом на повагу до честі та гідності та свободою вираження поглядів. Практика ЄСПЛ, що базується на статтях 8 і 10 Конвенції, вимагає дотримання принципу пропорційності та врахування суспільного інтересу³. У цифровому середовищі ця проблема ускладнюється масштабністю поширення інформації та розмитістю меж між фактичними твердженнями й оціночними судженнями².

Суттєві труднощі виникають і в процесі доказування. Інтернет-контент є динамічним і може бути швидко змінений або видалений, що ускладнює його фіксацію. Відсутність чітких стандартів щодо електронних доказів призводить до колізій у судовій практиці. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні рекомендації. Зокрема, Рада Європи розробила «Керівні принципи щодо електронних доказів», яких мають дотримуватися як представники органів досудового розслідування, так і судді. Вони дають змогу визначити, чи отримано доказ у законний спосіб, а також встановити його відповідність критеріям допустимості. Не менш значущим є розуміння суддями природи електронних доказів. Для цього необхідні базові знання у сфері електронного документообігу, комп'ютерних мереж та цифрових технологій. Судді мають розрізняти джерело доказу та сам доказ, адже, наприклад, мобільний телефон є лише носієм, а не самим доказом (детально розповіла суддя Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді Надія Стефанів).¹⁰ У зв'язку з цим актуальним є впровадження сучасних технологій фіксації інформації, а також адаптація процесуального законодавства до європейських стандартів.

⁹ Соболев О. В. Цивільно-правові способи захисту прав на повагу до гідності й честі та недоторканність ділової репутації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018.

URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fda8ff2e-ce67-4408-a0ea-619efa587fbc/content>

¹⁰ Суддя ВС проаналізувала критерії допустимості й достовірності електронних доказів у кримінальному процесі. <https://court.gov.ua/press/news/1751426/>

Безпековий аспект проблеми полягає в тому, що дифамація та дезінформація підривають обороноздатність держави й морально-психологічний стан суспільства. Дискредитація військових та інституцій має стратегічні ризики, тому традиційні цивільні процедури необхідно замінювати прискореними з судовим контролем.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що колізійні питання у сфері захисту честі та гідності в Інтернеті мають комплексний характер і охоплюють нормативні, процедурні, технологічні та безпекові аспекти. Їх наявність призводить до зниження ефективності правового захисту, затягування судових процесів та ризиків як зловживання правом, так і безкарності правопорушників.

Саме тому, удосконалення правового регулювання у цій сфері має здійснюватися шляхом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема через імплементацію сучасних підходів до визначення юрисдикції, відповідальності інформаційних посередників та використання електронних доказів. Важливим є також розвиток інституційних механізмів, підвищення цифрової компетентності суб'єктів публічного управління та створення ефективних процедур оперативного реагування на інформаційні загрози. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити баланс між свободою вираження поглядів і правом на захист честі та гідності, що є необхідною умовою розвитку правової держави та інтеграції України до європейського правового простору.